

Тернопіль

ваш гід по місту



Екскурсійна інформація, карта міста і головні пам'ятки архітектури,
для тих, хто хоче самостійно оглянути Тернопіль.

Тернопіль

ваш гід по місту

«Ваш гід по місту» розрахований на туристів, які хочуть самотійно ознайомитися з Тернополем так само, як з екскурсоводом. Маршрут охоплює усі визначні місця і пам'ятки архітектури старого міста та є адаптованим варіантом оглядової екскурсії по Тернополю.



© Розташування Тернопільської області на карті України



© Карта вулиць центру Тернополя

Тернопіль



Герб міста Тернопіль



Прапор міста Тернопіль

Тернопіль — місто у західній частині України, політико-адміністративний, економіко-діловий та культурний центр Тернопільської області. Один з трьох головних центрів історичного регіону Галичина. Розташоване на річці Серет. Населення — 215 000 осіб.





Трохи історії

Засноване у 1540 році Яном Тарновським. До 1569 року належало до Теробовлянського староства (пізніше повіту) Руського воєводства. У 1569-1772 роках у складі Теробовлянського повіту Подільського воєводства; у 1772-1810, 1815-1867 — центр Тарнопільського округу у складі Королівства Галичини та Лодомерії, 1810-1815 — Тарнопільського краю Російської імперії, з 1867 до 1939 — адміністративний центр Тарнопільського повіту у складі різних держав: Австро-Угорщини, ЗУНР, ГСРС, Другої Речі Посполитої. З 1920 — адміністративний центр воєводства, від 1939 — області. Наприкінці 1918-го до 2 січня 1919 року Тернопіль — столиця ЗУНР, а з 8 липня по 21 вересня 1920 року Тернопіль був столицею маріонеткового більшовицького державного утворення — Галицької СРР. У період нацистської окупації (1 серпня 1941 - квітень 1944) місто підпорядковувалося дистрикту «Галичина».

Походження назви

Існують різноманітні версії походження назви міста.

Згідно з першою, місцевість, де було засноване місто, називалася Тарнопольям. Ця назва походить від польського слова *taru* «тер(е)н». В українській транскрипції з'являється варіант Тернополья — «Тернове поле», з якого і виводять сучасну назву міста. Тернопольям місцевість називали за те, що вона довгий час була поросла терном.

Існує інше тлумачення, за яким назву міста виводять від прізвища магнатів Тарновських і грецького скороченого закінчення -поль від поліс «місто». До 1944 року місто називалося Тарнопіль.

Період Незалежної України

З 24 серпня 1991 Тернопіль є обласним центром у складі незалежної України.

1992 року було прийнято теперішній герб міста.

В даний час Тернопіль — економічний і духовний центр західного регіону України. Тернопіль перетинають залізничні та шосейні шляхи, що зв'язують його із Західною Європою.

Розташування міста



У фізико-географічному відношенні місто знаходиться на Тернопільському плато, Подільської височини Східно-Європейської рівнини. Належить до помірного поясу зони широколистяних лісів.

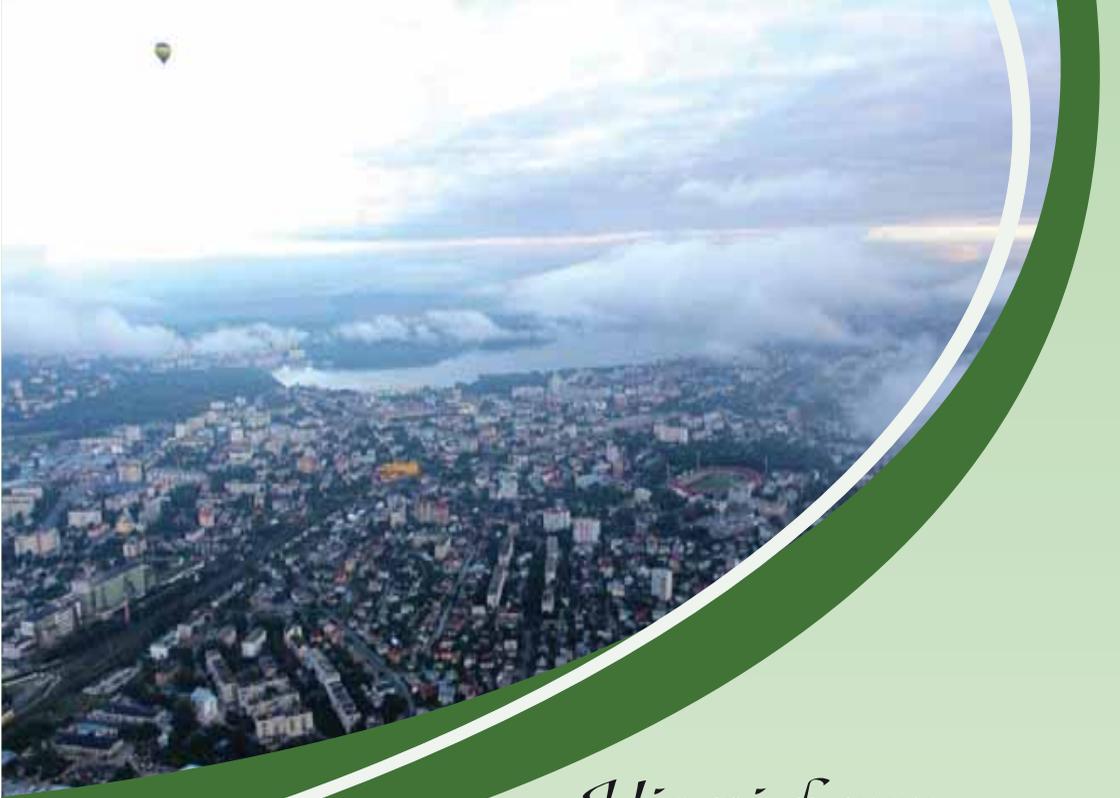


У історико-географічному відношенні місто знаходиться у Галичині. Етнографічні межі Волині та Поділля знаходяться за 25-30 кілометрів від міста.



У давнину місто знаходилося на вигідних торговельних шляхах, за рахунок чого швидко збільшувалося. Зараз це важливий транспортний вузол України.

Найбільшою водоймою та окрасою міста є Тернопільський став, розташований на річці Серет. Раніше під самим Тернополем протікала річка Рудка (майже повністю висохла впродовж другої половини XIX століття). Вона текла зокрема по лінії сучасних вулиць Соломії Крушельницької та Галицькій, а починалася неподалік сучасного Підволочиського шосе.



Цікаві факти

- ⊙ Тернопіль отримав Магдебурзьке право раніше ніж Київ.
- ⊙ Тернопіль отримав Магдебурзьке право вже через 8 років після заснування, коли, наприклад, місто Рівне отримало це право 209 років після заснування.
- ⊙ Тернопіль є єдиним містом обласного значення Тернопільської області, коли всі інші області України мають щонайменше два міста обласного значення.
- ⊙ В серпні 1987 року Тернопіль був центром проведення чемпіонату світу з водномоторних видів спорту на відомому Тернопільському ставі.

Транспорт



Тернопіль є важливим залізничним вузлом. З Тернополя їздять поїзди у таких основних напрямках: Львів, Хмельницький, Чортків, Ланівці, Рогатин. Тернопільський вокзал був заснований 1870 р. з тим, як було прокладено залізничну лінію Львів-Підволочиськ. З того час споруду неодноразово перебудовували.

Автовокзал міста забезпечує автобусне сполучення з Києвом, окремими обласними центрами України, райцентрами та іншими населеними пунктами області. У Тернополі є також автостанція, яка обслуговує автобусним сполученням приміські населені пункти. Нині з Тернополя курсують автобуси до Варшави, Жешува (Польща), Праги (Чехія), Мюнхена (Німеччина), Бреста (Білорусь), Кишинєва (Молдова), Москви (Росія) та інших міст ряду країн.



Обслуговується міжнародним аеропортом Тернопіль, що знаходиться у східній частині міста. Аеропорт має статус «міжнародного» але приймає лише чартерні рейси.

Тернопіль — одне з небагатьох міст у світі, в самому центрі яких є така велика водойма, причому оточена відразу кількома парками. Тернопільський став є символом міста. Якщо інші західноукраїнські міста пишаються архітектурною спадщиною, то гордість Тернополя — його блакитне плесо.



По Тернопільському ставу в теплий період року курсує двоповерховий теплохід «Герой Танцорів». Судно сполучає центр міста з Дальнім пляжем, але тільки у спекотну погоду.





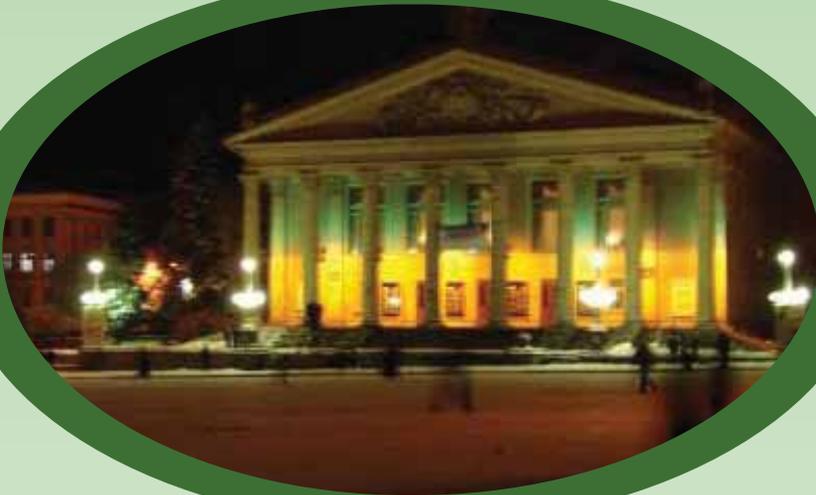
Релігія

Більшість тернополян — греко-католики. Другою за чисельністю в місті є православна громада, яка адміністративно розділена між кількома церквами. Частина тернополян є римо-католиками. Також в місті діють общини християн, що належать до різних протестантських течій. Існує громада язичників-рідновірів (належить до Об'єднання рідновірів України).



Культура

Окрасою Тернополя є театральний майдан і бульвар Шевченка. Тут 29 квітня 1990 р. вперше в нашій державі було піднято і освячено український національний прапор. Ще раніше тут провела віче Крайова Рада Народного Руху, створена першою в Україні 24 березня 1989 р. На майдані проходять велелюдні зібрання, мітинги, які проводять демократичні партії та громадські організації, відбувається урочини випускників шкіл. Сюди люди приносять квіти до пам'ятника Т. Г. Шевченка, встановленого у сквері біля майдану.



На вулиці гетьмана П. Сагайдачного 28 травня 1995 року освячено пам'ятник І. Франку, який природно поєднується із архітектурним ансамблем міста. Це — ще одне підтвердження того, що Тернопіль продовжує свої культурно-мистецькі традиції.

Театри



У Тернополі діє драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, театр ляльок, філармонія, обласний краєзнавчий і художній музеї, музей політ'язнів (розташований у приміщенні колишньої в'язниці КДБ), палаци культури, кінотеатри, бібліотеки. У теплу пору року концерти відбуваються на Співочому полі (Парк національного відродження) та на відкритій сцені в Парку Шевченка.

В Тернополі базуються близько 30 видавництв. Видавнича справа у Тернополі є однією з найрозвинутіших в Україні.

В Тернополі щорічно проходить дитячий фестиваль «Кришталевий жайвір» і рок-фестиваль «Нівроку», всеукраїнський фестиваль «Цвіт вишиванки».

Архітектура

У Тернополі встановлено 20 пам'ятників та пам'ятних знаків. Більшість розташовані у центральній частині міста: Степанові Бандері, «Випадкова зустріч», Івану Горбачевському, Данилу Галицькому, Йосипу Сліпому, Ярославу Стецьку, Івану Франку, Андрею Шептицькому і Тарасу Шевченку.



Окрім того, щонайменше 5 пам'ятників не збереглося до нашого часу. Під час Другої світової війни місто було серйозно зруйноване. Більше 90 % будинків не збереглося. Проте деякі цінні будівлі вдалось відбудувати.

У Тернополі є близько 12 фонтанів, 6 з яких є діючі і несуть важливу архітектурну та розважальну роль. Більшість із діють лише у неділі та свята, починаючи з Великодня, закінчуючи святом Покрови. Приблизний час їхньої роботи - з 12:00 до 21:00. Відреконструйовані фонтани, такі як "Кульбаба" (біля Головпотшампу) і "Каскад" (біля Старого Замку) працюють щодня з 11:00 до 22:00. За гарне композиційне поєднання вулиць і водограїв Тернопіль часом називають «містом фонтанів».

Пам'ятки архітектури національного значення



- ✦ Палац Тернопільського замку 1540-го року
- ✦ Костьол монастиря домініканів, келії 1749—1779 рр.
- ✦ Воздвиженська церква кінця XVI століття
- ✦ Церква Різдва Христового друга половина XVI століття

Пам'ятки архітектури місцевого значення



- Пансіонат сестер Йозефіток із ліцеєм (нині обласна прокуратура),
- Офіцерське казино (нині міська рада),
- Вілла А. Грабовського (нині обласна універсальна бібліотека),
- Залізничний вокзал,
- Міський шпиталь (нині ЗОШ № 5),
- Австро-Угорський банк (нині Національний банк),
- Готель «Подільський» (колишній готель «Україна»),
- Реальна гімназія (нині українська гімназія ім. І. Франка),
- «Міщанське братство» (нині філармонія),
- Товариство народних шкіл (нині адміністративний будинок),
- Друга польська гімназія (нині ЗОШ № 4),
- Міська ощадна каса (нині Ощадбанк),
- Промислова школа (нині супермаркет).



Парки

- ✦ Гідропарк «Топільче»
- ✦ Парк ім Т. Г. Шевченка
- ✦ Парк «Загребелля»
- ✦ Парк національного відродження
- ✦ Парк Вознесіння (Тернопіль)
- ✦ Парк Слави
- ✦ Тернопільський дендропарк
- ✦ Парк Вознесіння



Палац Тернопільського замку 1540-го року

Старий замок або Тернопільський замок – фортифікаційна споруда у місті Тернопіль (обласний центр в Україні), пам'ятка архітектури національного значення. Розташований за адресою вул. Замкова, 12



Зведений 1540–1548 на лівому березі річки Серет в урочищі Сопільче для охорони південно-східних кордонів Українських земель Королівства Польського від нападів кримських татар.

У наш час від замку лишився лише палац.



Будівництво замку

Тернопільська фортеця з 7-ма бастіонами (1-а половина XVI століття, «Мапа України» Г. Л. де Боплана)

Право на володіння територією сучасного міста та спорудження замку надав король Польщі Сигізмунд I Старий великому коронному гетьманові Яну Аморю Тарновському. Одночасно із замком у долині Серету насипали дамбу, звели греблю-міст, у результаті чого річка розлилася, утворився став (див. також Тернопільський став).



Тернопільська фортеця з 7-ма бастіонами (1-а половина XVI століття, «Мапа України» Г. Л. де Боплана)

Із півночі замок та місто захищала річка Рудка з болотистою заплавою (нині вул. Соломії Крушельницької), з півдня — великий став В. Баворовського (нині його нема). Від міста замок був відділений вузьким сухим ровом-«фосою» й обнесений земляним валом із дубовим частоколом, підмурований зсередини; по краях височіли муровані (з тесаного каменю) прямокутні вежі з бійницями. В'їхати до нього можна було зі сходу через кам'яну браму з підйомним мостом на ланцюгах.

Основною замковою спорудою був житловий палац, через природне розташування замку звели різноповерховим: окрім 3-х основних поверхів (було видно з боку міста) — 2 підземних, що відкривалися з крутого берега ставу 2-а рядами бійниць.

Впродовж всієї своєї історії Тернопільський замок часто піддавався різним нападам і руйнаціям. На даний момент замок відбудований, не зважаючи на те що його руйнувала татарська орда, турки, російські війська та гітлерівці.

Тернопільський замок — символ Тернополя. Як основна геральдична фігура зображений на новому (1992) гербі Тернополя. Це також найстаріша будівля міста.

Перше акварельне зображення Старого замку належить польському митцеві Наполеону Орді (1870-ті роки; зберігається у Національному музеї в м. Краків, Польща).

Про Тернопільський замок складено вірші тернопільської поетеси та Олега Германа «Тернопільський замок» пісню І. Шокало «Старий замок Тернополя» та інші поетичні твори.



Костьол монастиря домініканів, келії 1749–1779 рр.

Церква Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, Домініканський костел — пам'ятка сакральної архітектури, катедральний храм греко-католицької церкви у Тернополі, головний храм Тернопільсько-Зборівської єпархії. Збудована у 1749–1779 в стилі бароко.

Автор проекту — Август Мощинський (тривалий час авторство помилково приписували Яну де Вітте).



Інтер'єр розписав С. Строїнський, фрески бічних нефів — Ю. Хойницький.

При Домініканському костелі був монастир. На утримання монахів фундатор костьолу Й. Потоцький записав село Стегниківці, нині Тернопільського району. Від 1772 в монастирі розмістили установи циркулу (округу). 1820-48 тут перебували оо. Єзуїти. Деякі приміщення займала гімназія.



1903 до костьолу повернулися домініканці. 1908-10 костьол реставровано під керівництвом архітектора Владислава Садовського: споруджено новий купол, відновлено старі фрески і домальовано нові (художник К. Політинський), встановлено новий орган та малі вівтарі, електрифіковано.

В квітні 1944 під час боїв за Тернопіль Д к. завдано значних руйнувань. Післявоєнна реставрація заверш. 1957. 1978-89 в костьолі розміщ. Терноп. картин. галерея. Від 1989 — Катедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці УГКЦ (розпис центрального нефа виконав Г. Журавський); у монастир. приміщеннях розташований ДАТО.

Воздвиженська церква кіця XVI століття

Церква Воздвиження Чесного Хреста (Воздвиженська, Здвиженська, Надставна) — найдавніший храм Тернополя, пам'ятка архітектури національного значення, споруджений наприкінці XVI століття. Розташований на Підзамчі на невисокому підвищенні над Тернопільським ставом.

Пам'ятка відрізняється від інших культових оборонних споруджень Поділля наявністю напівкруглої апсиди, що походить ще зі староруських традицій.



Перші історичні відомості про церкву містяться у грамоті князя Василя Костянтина Острозького від 1570 року. Проте народні перекази пов'язують існування церкви в цьому місці із періодом князювання Данила Романовича, що суперечить офіційній версії про заснування міста 1540 року Яном Амором Тарновським, і дає можливість припускати про існування поселення на цьому місці задовго до заснування замку.

У давнину біля церкви була Львівська брама. Дмитро Лисак, отець церкви Воздвиження Чесного Хреста розповідає, що саме на Львівській брамі під час турецько-татарських нападів чинився найбільший опір, тому церква виконувала дуже важливу оборонну функцію.

Церква зазнала значних руйнувань під час Другої світової війни.

У 1954 році реставрувалася.

Довгий час приміщення використовувалось не за призначенням. Було знищено дзвіницю, цінний іконостас, розписи інтер'єру. Радянська влада планувала зробити у приміщенні церкви зал моди, музей мистецтва. Пізніше були наміри на її місці збудувати готель «Москва». Проте виявилося, що тут недостатньо місця, тому вирішили готель побудувати на іншому березі Ставу (зараз готель «Галичина»).

Тепер церква належить Українській автокефальній православній церкві.

Відновлення іконостасу і розпис інтер'єру виконав тернопільський художник Богдан Ткачик.

Архітектура

Споруда з пісковика, тридільна, складається з прямокутного в плані нефа, квадратного і рівноширокого з нефом бабинця з двома ярусами башти над ним і напівкруглої апсиди. Неф перекритий напівциркульним з розпалубками зведенням, бабинець — хрестовим, апсида — четвертьсферичним зведенням.



Церква Різдва Христового друга половина XVI століття



Церква Різдва Христового (або Середня) у Тернополі — одна з найдавніших культових споруд Тернополя, нині — діючий храм УАПЦ.

На місці сучасної стояла дерев'яна церква, znana як Середня (згоріла наприкінці XVI ст.), перша згадка — в королівській грамоті (6 липня 1566): йдеться, що міський мур укріпив син засновника Яна-Амора Тарновського — Кшиштоф (Христофор).

Кам'яну споруду будували від липня 1602 до вересня 1608 років. Фундатори — ктитори С. Григорович, В. Ігнатович, будівничий Леонтій, парафіяни міста.

Храм освячений у день Різдва Христового 1609 р. За переказами, у церкві молився гетьман Богдан Хмельницький. Згодом перебудували притвор, утворили 2 поверхи, відокремивши приділ Святої Трійці в окрему церквичку, що згадана у грамоті єпископа Йосифа Шумлянського (1668 року). Тоді прибудували бастіони, перехідні галереї.



1808 року під час реконструкції розібрали стелю, збільшили внутрішню висоту, змінили розпис храму.

Сучасного вигляду церква набула після 1937 р., коли у вівтарній частині вибили для кращого освітлення 2 вікна, децю змінили форму головного купола, оновили розпис.

Під час Другої світової війни храм не зазнав значних руйнувань. У 1958 знесли кам'яну загорожу, дзвіницю, не зберігся хрест жертвам Пошесті холери (1770).

Святиня храму — Божої Матері Тернопільська чудотворна (плачуча) ікона.

У 1770 церква стала греко-католицькою, після 1946 передана РПЦ, нині — собор УАПЦ.



Церква Різдва Христового:
архіви і сучасні фото



